

Téma: **Cože, Boží odpuštění pro všechny**

Vyprávíme podle: Jonáš 1-4

2.3.2008

4. neděle postní

1. MOTIVAČNÍ UVEDENÍ

a) Pro mladší a střední školní věk

Stačí dětem varování, aby nedělaly špatné věci? Dbají lidé varování, nebo se změní až po trestu? (A změní se vůbec?) „Funguje“ lépe trest, nebo odpuštění? Co si víc pamatujete?

b) Pro střední a starší školní věk

K jakým lidem máte nedůvěru? Od koho nečekáte nic dobrého? Už vás někdo z takových lidí něčím příjemně překvapil?

2. POZNÁMKY K TEXTU A JEHO KATECHETICKÉMU VYUŽITÍ

- **Kniha Jonáš** na rozdíl od ostatních „Malých proroků“ podává svou zvěst ormov souvislého prokomponovaného vyprávění. Tlumočí Boží slovo v podobě dramatického příběhu, podobnosti. Vyprávění se vyrovnává s duchovním rozpoložením poexilního židovstva, ohroženého sklonem k samospravedlnosti, zahleděností do vlastních problémů a přezíravým postojem k pohanům. Proti tomu se v příběhu objevují základní starozákonní důrazy na vyvolení Izraele pro všechny národy (srv. Gn 12,1n) a Boží svrchovanost.

- **Jonáš** - ze samotné knihy se o něm nedozvíme více než jméno jeho otce. Ve 2Kr 14,25 je však zmínka o Jonášovi, synu Amítajovu, který byl Hospodinovým prorokem v Severním Izraeli za krále Jeroboáma II. (8. stol. př. n. l.)

- **Jméno Jonáš** znamená „holubice“ - v bibli i v mimobiblickém prostředí je tento pták častým symbolem: holubice zvěstuje Boží milost, když ji Noe po potopě vypouští nad vody soudu (Gn 8, 8-11); v prorockých knihách SZ je hlas holubice projevem zármutku i pokání (Iz 38,14; Ez 7,16; Na 2,8). Tak má i Jonáš zvěstovat nejen soud, ale i pokání a milost. Obrazu holubice je užito i jako označení Izraele (Oz 7,11) - snad se tak má v Jonášově úkolu poznat celý Boží lid.

- **„Stalo se slovo Hospodinovo.“** - kniha Jonášova tak začíná podobně jako jiné prorocké knihy. Ani zde se nedočteme, jak se to událo. Rozhodující je, že to bylo slovo Hospodinovo, které člověka překvapí, zaútočí na něj, zasáhne jej a zatřese jím.

V knize samotné není Jonáš označen jako prorok - připomíná to, že Bůh zasahuje svobodně a může poslat se svým poselstvím kohokoli. Teprve jeho slovo činí z člověka proroka.

- **Ninive** - hlavní město Asýřanů, krutých nepřátel Izraele. Prvním budovatelem Ninive byl podle biblického podání Nimrod,

„bohатыrský lovec před Hospodinem“ (Gn 10,11). V dobách největší slávy se pyšnilo svou velikostí, pevností i ochranou svých božstev. V době, ve které vznikla dnešní podoba textu knihy Jonáš, žilo Ninive už jen ve vzpomínkách lidu (bylo zničeno r. 612 př. n. l.). Je tu líčeno jako „veliké město před Bohem“ - odkazuje se tak nejen na jeho velikost a pýchu, ale i na to, že ani tak se nevymyká z moci a péče Boží. I do tohoto pohanského města posílá Bůh svého proroka.

- **Jonášův útěk** - Kromě pochopitelných obav z toho, jak zlé město přijme jeho zvěst - vždyť úděl proroků nebýval lehký ani uprostřed Božího lidu (srv Mt 23,34n) - je tu ještě jeden důvod: Jonáš nechce být svědkem toho, že by Bůh hříšnému městu mohl odpustit (Jon 4,2).

Místo na východ do Ninive pospíchá na západ do Ja y k moři. Hledá místo, kde by se před Hospodinem skryl. Promyšleně volí Taršíš, místo za mořem, pro tehdejší představy až na konci světa (dokonce kolovaly pověsti, že v Taršíši je brána do podsvětí).

Jonášův útěk je charakterizován jako **sestup**: sestoupil do Ja y, sestoupil na loď, sestoupil do podpalubí a bude muset sestoupit až „ke kořenům hor“ (2,7).

- **bouří na lodi** je Jonáš volán k zodpovědnosti. Na položené otázky vyznává svou víru (*Jsem Hebrej a bojím se Hospodina, Boha nebes, který učinil moře i pevninu*) i svou vinu (*Vím, že vás tahle veliká bouře přepadla kvůli mně*).

Lodníci, ačkoli se zhróží nad Jonášovým útekem od Boha, ho nechtějí hodit přes palubu a ze všech sil se snaží o jeho záchranu. Do očí bijící je rozdíl mezi prorokem, který tvrdě spí a je tak daleko od Boha, že se ani nemodlí, a pohanskými lodníky, o nichž čteme, že zápasí, volají k Hospodinu, padne na ně veliká bázeň, přinesli Hospodinu oběť a zavázali se sliby.

- časovým údajem „*tři dny a tři noci*“ je Jonášův pobyt v útrokách ryby označen jako doba úzkosti, temna a smrti. Jonáš se dostal „*do lůna podsvětí*“, „na dno“ - hlouběji už klesnout nelze a není možné odtud vyjít („*závory země*“), přestává tu naděje i život.

- **Jonášova modlitba** - připomíná si toho, kterého opustil, a úpěnlivě k němu volá. Bůh jeho modlitbu vyslyšel, přestává mu být protivníkem, „*vychvacuje ho z jámy (hrobu) a navrácí k životu.*“ Modlitba končí díkyvdáním, závazkem vděčnosti a radostným vyznáním „*Hospodin je spása*“, které je ústřední myšlenkou celého příběhu.

- **Bezmocnost Boží „všemohoucnosti“** - Bůh Jonášova příběhu může nastrojit všechno - bouří, velkou rybu, skopec, červa, žhavý vítr - ale nemůže přemoci Jonášovu zapšklost, samospravedlivost a undamentalismus (sektářství). Drama plné zvrátů a zachraňujících Božích zásahů končí scénou, ve které Bůh s laskavou ironií, nicméně bezbranně hájí svoje milosrdné rozhodnutí proti Jonášovu hněvu. Tento otevřený konec (příběh končí otázkou, která je určena Jonášovi i čtenářům) upozorňuje, že Boží dílo je snad nejvíce ohroženo těmi, kdo se domnívají, že sami nejlépe vědí, jak má Bůh jednat a jednat.

3. FORMULACE TÉMATU

Jonáš prchá od Boha, tedy SESTUPUJE do Ja y, do podpalubí, do mořských hlubin, do podsvětí. Jonáš NA DNĚ, v lůně podsvětí - tam se modlí, vyznává (liturgicky) svou závislost na Božím milosrdenství. Zachráněný (spasený) Jonáš káže o Božím soudu a vyhlíží Boží trest. Bůh lituje a (spasený) Jonáš PLANE HNĚVEM. V modlitbě „*vrací Bohu vstupenku*“ (Vždyť jsem věděl, že jsi milosrdný!). ZATVRZELÝ Jonáš nechce žít a brání se Božím otázkám.

Právě tam, kde bychom čekali, že v pokračování příběhu bude rezonovat vděčnost a radost již zachráněného Jonáše, že zachráněný bude tutéž záchranu přát i jiným hříšníkům, dochází k překvapivému zvrátu. U Jonáše (spaseného věřícího) dochází k „*patologii víry*“ (Miskotte). Naplánoval pro pohany Boží trest a je zklamán a roztrpčen, projevil-li se při nich Boží milosrdenství.

ÚSKALÍ TEXTU, TÉMATU A LINIE PŘÍBĚHU

- příběh vypovídá, zvěstuje jako celek - nelze tedy zkrátit o žádnou část, např. vyprávět jen první polovinu o Jonášově záchraně. První část svědectví o Boží zachraňující solidaritě se vypráví především proto, aby si čtenář a posluchač uvědomil nemilosrdnost Jonášova přístupu v druhé polovině (příběh nelze zkrátit, tak jako nejde zkrátit např. podobnost o nemilosrdném služebníku - Mt 18,23n).

- **otevřenost příběhu** chce zneklidnit - čtenář neví, jak to dopadlo - změnil Jonáš svůj postoj? Tato otevřenost má apelovat na čtenáře - zbožné a věrné věřící, kterým hrozí uzavření do slupky zbožné a nelítostné samospravedlnosti. Toto zneklidňující vyústění je třeba zachovat i při vyprávění dětem (vyprávět bez „závěru“, bez „ponaučení“).

- **velká ryba** - výklad, že jde o velrybu, najdeme poprvé u církevního otce Augustina (4/5. stol.). Viděl prý kdysi kostru velryby a spojil tohoto živočicha s vyprávěním (podobnostmi) o Jonášovi. V příběhu nejsou zoologické ani jiné biologické údaje podstatné (co to bylo za rostlinu, která Jonášovi uschla, a za červa, kterého Hospodin poslal). Všemi prostředky projevuje Bůh Jonášovi své milosrdenství.

S určitou licencí lze srovnat rybu s ponorkou - která ovšem umí jen klesat hloub a hloub. Jonáš přestoupil do „ponorky“, ale má jen lístek „tam“, tj. na dno, nikoli „zpátky“. O vynoření

(obratu a návratu k životu) může rozhodnout jen Hospodin, Bůh záchrany.

- **skutečným zázrakem** v příběhu není, jak to všechno Pánu Bohu pěkně unguje (nastrojil bouři, rybu, skočec, červa, žhavý vítr), ale ochota ninivských hříšníků k pokání a změně. Pro tento div způsobený Božím milosrdenstvím nemá Jonáš pochození.

5.) OSNOVA VYPRÁVĚNÍ

Osnova pro předškolní děti

- I. Jonáš utíká před Bohem na loď
- II. Jonáš prosí Boha o záchranu a Bůh mu pomůže
- III. Jonáš káže v Ninive a zlí lidé litují svých vin
- IV. Jonáš se zlobí a Bůh mu vysvětluje, že on má rád všechny stejně

Převyprávění Jonášova příběhu pro nejmenší najdete v různých pomůckách. Než je však použijete, projděte je a zkontrolujte, zda jejich důraz odpovídá sebekritičnosti a otevřenosti příběhu.

Osnova pro mladší a střední a školní věk

- I. Jonáš utíká před úkolem od Boha
- II. Jonáš prosí o záchranu a Hospodin se nad ním slitovává
- III. Jonáš káže v Ninive o Božím soudu a Ninivští litují svých vin
- IV. Jonáš je zklamán, že se Hospodin nad Ninivitskými slitovává
- V. Bůh učí Jonáše milosrdenství

Osnova pro starší školní věk

- I. Jonáš utíká od Boha a klesá čím dál hlouběji
- II. Prorok „na dně“ prosí o záchranu a Bůh ho vyslychá
- III. Jonáš káže Ninivským o soudu
- IV. Ninivští činí pokání a Bůh jim odpouští
- V. Jonáš vyčítá Bohu milosrdenství
- VI. Bůh zpochybňuje Jonášův samospravedlivý hněv a klade mu otázku

6.) K PRÁCI S PRACOVNÍM LISTEM

Co už o něm vím

Děti mohou hned na začátku napsat, co už o Jonášovi vědí. Těch, které si vzpomenou na „velrybu“, se můžete hned dál ptát: Víte, proč se vlastně Jonáš dostal do útrobu velké ryby? Bylo to pro něho dobré, nebo hrozné (záchrana, nebo trest)?

Co nám zpívá na naší cestu víry

Na závěr zkuste s dětmi složit další sloku písničky o Jonášovi a Božím milosrdenství.

Kde se jeho písnička ozývá v bibli

- Jonášův pobyt v útrobách ryby: ukazuje k Ježíši Kristu, který svou smrtí, pobytem v hrobě a vzkříšením zjevil Boží milost všemu stvoření (Mt 12,40)

- Jonášova modlitba: ž 139 - přečtěte si ho a zeptejte se dětí, jestli je to spíš děsí, nebo uklidňuje - že Bůh o nás všude ví; marnotratný syn - také on vzdálený touží po Boží blízkosti (Vstanu, půjdu k svému otci.)

- Jonášovo nepochopení Božího milosrdenství: podobenství o nemilosrdném služebníkovi (Mt 18,23n); starší syn z podobenství o marnotratném synu (Lk 15,11n)

Moje okénko

Mladší děti sem asi rády nakreslí Jonáše a rybu - můžete si s nimi povídat o tom, že Jonášovi bylo líto, co provedl, smutno, měl strach. Ale lidé v Ninive na tom byli stejně: jednali zle, ale pak jim to bylo líto. A Pán Bůh se nad nimi slitoval tak jako předtím nad Jonášem.

Starší děti mohou zkusit vystříhat z časopisu obrázky těch, na jejichž „zničení“ bychom se sami možná rádi mrkli (otbalisté Sparty? neoblíbený politik?)

Co mě v příběhu oslovilo Za co bych chtěl prosit

V rozhovoru děti snadno vyjmenují ty, kteří jsou „zlí“ nebo ty, které nemají rádi („z principu“ nebo na základě špatné zkušenosti). Můžeme i jim přát Boží milosrdenství? Prosit za ně?

6. B) K PRÁCI S POSTAVIČKAMI

Pokud si nevyberete z nabízených „stříhů“, zkuste Jonášovy proměny ilustrovat různými panáčky: zády otočený, schoulený, jásající, zvěstující, otrávený, rozzlobený.

6. C) TIP NA AKCI

- vyrobte lepoprelo s Jonášovým příběhem: každé z dětí nakreslí obrázek s jednou částí příběhu

- zkuste vyprávět příběh, jak ho zažili lodníci a lidé v Ninive (třeba i velká ryba - jestli si trou nete)

6.) PODNĚTY K ROZHOVORU

- Co je to pokání? Rozumíte tomu, co Ninivští dělali? Co děláme my, když litujeme svých vin?
- Utíkáme také před úkoly a povinnostmi, které vyplývají z toho, že jsme křesťané? Může to mít škodlivé důsledky pro lidi kolem nás (viz situace lodníků)?
- Co myslíte, že je horší: když někdo tvrdí, že Bůh není - nebo Jonášovo odmítání Božího milosrdenství?
- Najdete biblickou postavu, která se chová přesně opačně než Jonáš? (Abraham prosící za Sodomu)
- Víte, jak se v Novém zákoně říká těm, kdo neuměli přát záchranu profláklým hříšníkům?
- Myslíte, že Jonáš patří jen do „Starého zákona“, nebo se s takovým typem potkáme i v církvích?

7. LITURGICKÝ RÁMEC

Vstupní verš: ž 67, 2-3

Kéž je nám Bůh milostiv a dá nám požehnání, kéž nad námi rozjasní svou tvář. Ať je známa na zemi tvá cesta, mezi všemi pronárody tvoje spása.

Písňe:

Zachráněn byl Jonáš - zpívej ten co před posláním - utíkal přál však odpuštění - druhým? tak ptá se příběh - aby zástup nezplaněl (nápěv Marie má dítě S 181)

Jonáš (BTS 54), Můj Pane, z hlubin volám (EZ 130), Odpust' (D 688, S 223, BTS 43), O pokání (S 276), Pomoz mi, můj Pane (EZ 384, S 261), Skloň se k nám svou milostí (EZ 425), Chtěl bych chválit, děkovat (S 84)

Čtení: Jon 4,1-11

8. VYPRÁVĚNÍ

I. JONÁŠ UTÍKÁ PŘED BOHEM

Jednomu muži jménem Jonáš Bůh řekl: „Jdi do Ninive, toho velikého města, a vyříd' jim, že už se nemůžu dívat na zlo, které páchají.“ Jonáš věděl, že tak Pán Bůh může povolát kohokoli, aby byl prorokem, aby vyřizoval jeho slovo. Teď povolal jeho, Jonáše. Ale jemu se do toho nechtělo. Co je mu po nějakém pohanském městě? A tak se rozhodl, že radši zmizí. Dal se právě na opačnou stranu, než ho Bůh poslal. Šel k moři, do přístavu. Tam sestoupil na loď, aby utekl před svým úkolem i před Hospodinem až na konec světa. I v lodi sestoupil až dolů a schoval se v podpalubí.

Jenže před Hospodinem, Bohem nebe, země i moře, se skrýt nemohl. Přišla veliká bouře od Hospodina a lodi hrozilo ztroskotání. Všichni námořníci volali ke svým bohům. Jen Jonáš spal a k nikomu nevolal. Nechtěl ho znát. Kapitán ho probudil a lodníci se Jonáše vyptávali, co je zač. Když zjistili, že utíká před svým Bohem, nemohli to pochopit. Jonáš jim řekl: „Vím, že vás tahle bouře přepadla kvůli mně. Vezměte

mě a hodte do moře." V moři, mrtvým, bude před Hospodinem navěky schovaný. Námořníci nechtěli, ves-lovali ze všech sil, ale nebylo to nic platné. Nakonec Jonáše do moře hodili. Moře se utišilo a oni děkovali Hospodinu, který je Pánem i nad mořem.

II. JONÁŠ V HLUBINÁCH PROSÍ O ZÁCHRANU A HOSPODIN SE SLITOVÁVÁ

Ale Hospodin nenechal Jonáše zahynout. Když padal ke dnu, objevila se velká ryba a spolkla Jonáše. Tři dny a tři noci byl Jonáš v mořských hlubinách. Poznal, jak je hrozné být daleko od Boha. Modlil se němu: „Zachvátily mě vody, propastná tůň mě obklíčila. Tys však vyvedl můj život z hrobu, Hospodine, Bože můj." Radoval se z toho, že Hospodin ho zachránil, že se nad ním slitoval. Slíbil, že splní úkol, který od Boha dostal. Tehdy ho ryba vyvrhla na břeh.

III. JONÁŠ KÁŽE V NINIVE O BOŽÍM SOUDU A NINIVŠTÍ LITUJÍ SVÝCH VIN

Bůh znovu promluvil k Jonášovi a znovu ho poslal do Ninive, aby tam kázal. Jonáš vstal a šel. Bylo to velké město, tři dny se jím muselo procházet. Jonáš procházel první den a volal: „Ještě čtyřicet dní, a Ninive bude zničeno." Na lidi v Ninive to slovo hned zapůsobilo. Uvěřili Bohu a litovali všeho zlého, co udělali. Dokonce i král, když se to dozvěděl, vyhlásil: „Každý ať se odvrátí od všeho násilí a zla, které páchal. Nikdo z nás nebude jíst ani pít, ale budeme se modlit k Bohu. Možná se Bůh nad námi slituje, přestane se hněvat a nechá nás naživu."

Bůh viděl, jak si počínají, to že se odvracejí od všeho zlého. Bylo mu líto, že chtěl město zničit, a ne-udělal to.

IV. JONÁŠ JE ZKLAMÁN BOŽÍM SLITOVÁNÍM

Ale Jonáš se začal hněvat: „Jestli jsem to, Bože, neříkal!? Proto jsem utekl na loď. Věděl jsem, že jsi milosrdný a shovívavý a že se klidně slituješ nad kdekým. Poslal jsi mě, abych jim kázal, že na ně přijdespravedlivý trest, a ty teď těm pohanům klidně odpustíš!" Jonáš se zlobil a byl otrávený. Chtěl vším praštit, už se mu nechtělo ani žít. „Je dobře, že se tak zlobíš?" zeptal se ho Pán Bůh. Jonáš viděl jenom lidi, kteří si podle jeho názoru zasloužili trest. Nebylo mu jich líto ani trochu. Jako by zapomněl, že to není tak dávno, kdy byl sám na dně a prosil Pána Boha o slitování. A jakou měl radost, že byl zachráněn. Ale teď se bude muset ještě naučit, že Boží milosrdenství tu není jen pro něj.

V. BŮH UČÍ JONÁŠE MILOSRDENSTVÍ

Jonáš seděl kousek nad městem, kde si udělal přístřešek, aby mohl sledovat, co se bude v Ninive dít. Vyrostla tam velká rostlina, která měla spoustu hustých listů, takže dávala příjemný stín a chránila ho před slunečním žářem. A taky mu trochu chladila hlavu rozpálenou zlostí.

Jenže druhý den kořeny té rostliny nahlodal nějaký červ a ona do rána uvadla. Stín byl pryč. Slunce pražilo Jonášovi do hlavy, až z toho byl tak rozzlobený, že si přál umřít.

Pán Bůh k němu promluvil: „Tobě je, Jonáši líto té jedné rostliny, se kterou jsi neměl žádnou práci, která přes noc vyrostla a přes noc zase uvadla. A mně by nemělo být líto Ninive, toho velikého města, v němž je tolik lidí i zvířat?"

9. MODLITBA

Pane Bože, děkujeme ti za Jonášův příběh. Chceme jít za tebou a držet se tvého Slova, ale kam bychom se poděli, kdyby nebylo tvého slitování a odpuštění? Vděčně myslíme na to, jak veliké je milosrdenství, které nám lidem den za dnem prokazuješ. Dej, abychom tvoji odpouštějící lásku uměli přát všem, adokázali se radovat z každé změny k lepšímu. Amen